

Medlemsinformation 3

- juni 1994

En spännande sommar väntar oss.

Sönd. 26 juni kl. 15.30 vid Stäkets borgruin

"Expedition Holmgård" - "Vikingarnas Ryssland"

Vikingautställningarna i Paris, Berlin och Köpenhamn riktade år 1993 uppmärksamheten på Skandinavien betydelse i Europas historia. Nyligen har en annan stor vikingautställning öppnats i Sigtuna museums stora utställningshall. Fram till 25 september kan vi beskåda 100-tals vikingafynd från Ryssland.

På grund av öppenheten mot Västeuropa som det nya Ryssland visar prov på får vi nu en bekräftelse på uppgiften från i fjol att det skulle finnas mer vikingafynd i Ryssland/Baltikum än vad vi har i de nordiska länderna. Det blir extra intressant när vi betänker att många fynd visar på kontakter med Mälardalen även långt före den traditionella vikingatiden. Det handlade inte heller bara om handelsplatser som besöktes av svearna. Fynden berättar om verkliga bosättningar.

Ett centrum för handeln med Ryssland var Sigtuna. De isländska analerna berättar gång på gång om Sigtuna som de norska handelsmännens mellanstation på vägen mot öster. Många arkeologiska fynd pekar mot tiden före det nuvarande Sigtunas tillkomst omkring år 980, således från tiden för Fornsigtunas blomstring.

Numera anser man att resorna på de ryska floderna skedde i betydligt mindre båtar än vad man vanligen föreställer sig. För att bevisa detta har Vikingabåtsföreningen Mjödner konstruerat en båt, där man bland annat tagit hänsyn till erfarenheterna från Krampmackens färd 1983/1985. Förebild för utformningen av båten har man hämtat från ett båtfynd vid Valsgårde strax norr om Gamla Uppsala. Den båten dateras till omkring år 675. Vi kan alltså föreställa oss att det har varit båtar av den nu byggda typen som trafikerat Fornsigtuna vid Signhildsberg. Handelsplatsen vid Fornsigtuna ersattes ju i slutet av 900-talet av en verkligt anlagd stad, det nuvarande Sigtuna.

Båten har döpts till Aifur och skall nu göra en färd mellan Sigtuna och Novgorod, det vill säga det vikingatida Holmgård. Resan börjar i Sigtuna sönd. den 26 juni kl 12.00. Restiden beräknas till 6 veckor. Båten är 9 m lång, 2,2 m bred; den har en fällbar mast med 20 kvm segel. Den ros av 8 roddare och en styrman. Projektet stöds av Sigtuna museum och Statens Historiska museum.

Sigtuna skyddades mot ovälkomna plundrare av pålspärrar vid Stäket. Även i trakten av Sigtuna Nyckelsten lär det ha funnits spärrar i form av sammankedjade länsor över fjärden. Spärrarna kunde dock inte stoppa vikingarna från öster när de år 1187 tog sig förbi Stäket och plundrade Sigtuna.

Möt upp vid Stäket när vikingabåten Aifur passerar på eftermiddagen den 26 juni 1994.

Tillsammans med Kultur 1743, Kungsängen, som presenterar Scandinavian Viking Centre, inbjuder UKF alla intresserade att under trivsamma former invänta vikingabåtens ankomst till Stäket. Vi samlas vid borgruinen för en picknick i det gröna. Där har vi sällskap av nutida vikingar med tidsenliga dräkter och vapen från Historiska museet. Hornstötur signalerar i god tid båtens ankomst. Om vädret tillåter servers mat på vikingavis av Scandinavian Viking Centre och konstnären Janeric Ohlzon, Kungsängen, visar sina modeller av vikingahus. Börje Sandén, UKF, berättar om

vikingafärder som utgått från Mälaronrådet, bl a Ingvar den Vittfarnes resa till Särkland. Naturligtvis kommer historien om Ruriks grundläggande av Ryssland att beröras, en historia som numera är tillåten att lyfta fram i det nu icke längre kommunistiska Ryssland.

Berättelserna om de ryska vikingarna som plundrade Sigtuna 1187, om Sigtuna Nyckelsten och Ryssgraven kommer att passera revy, liksom den första Stäketborgens roll och dess relation till frågan om Stockholms äldsta historia.

Tore Gannholm berättar om Fornsigtuna och sina nya idéer om svearnas härkomst och invandring till Skandinavien.

Troligen hinner vi också ta del av historien om de första ångbåtarna som trafikerade Mälaren och då passerade Stäket på sin färd mot Uppsala.

Kanske hinner vi också med att berätta om Stäks färja och 1600-talets broar för att inte tala om kungens och kyrkans befästningar på holmen under medeltiden. Om Aifur får motvind vandrar vi bort till den nyrenoverade "guldängeln" på sitt monument i bokskogen bara några hundra meter från sundet. Det finns i själva verket ännu mycket mer av historia kring Stäket att ta till sig under väntetiden.

"Vikingarnas Ryssland"

- arkeologiska skatter från Staraja Ladoga och Novgorod.

- 28 maj - 25 september 1994

Sigtuna Museum, Utställningshallen, Stora Gatan 56 B, 08-592 500 08,

Öppet alla dagar 11 - 17, i samarbete med Statens Historiska Museum.

Utställningen kommer från Roskilde museum i Danmark och är dess hittills största utställning. I Sverige visas den endast i Sigtuna. Utställningen öppnades 27 mars med tal av Rysslands ambassadör Oleg Grinevsky och statsminister Carl Bildt. Vid detta tillfälle visades också båten Aifur.

Det är i allra högsta grad en märklig utställning. För bara några år sedan hade den varit omöjlig att genomföra; de skandinaviska förbindelserna med Ryssland under vikingatid och tidig medeltid var ett närmast tabubelagt område i det kommunistiska Ryssland. Det gällde särskilt sägnerna i Nestorkrönikan, som berättade om hur den ryska befolkningen inkallade Rurik och hans bröder för att ge lag och stadga åt ett land i kaos. Den stalinistiska historieskrivningen ägnade sig emellertid med glädje åt historien om hur ryska vikingar plundrade Sigtuna och förde dess stadsport till Novgorod. Denna händelse är väl av diskutabel sanningshalt, men statsministern förde den dock på tal i sitt öppningsanförande.

Till de allra märkligaste fynden från Ryssland hör över 900 bevarade handskrifter på björknäver. Tecknen är ristade i nävern på samma sätt som man ristade runor; skrift med bläck kunde lättare förstöras av väta. Det finns bevarade näverdokument från hela medeltiden. Det är en speciell fuktighet i den ryska jorden som bevarat nävern.

Ryskt vikingasilver på Historiska museet

Samtidigt med utställningen Vikingarnas Ryssland i Sigtuna museum visas den vikingatida silverskatten från Gnedzdovo, 28 maj - 25 september. 120 föremål främst smycken, halsringar och spännen.

Arkeologidagen 1994 - söndagen 28 augusti.

- Tema: Forntida färder

1. Hålvägarna - Dragrännan - Fornborgen; i trakten av Kalmarsand
2. Dalkarlsbacken - Ryssgraven; nära Kungsängen

Arkeologidagen är ett årligt arrangemang som alltmer uppmärksammas av allmänheten. Viktiga färdvägar till lands och sjöss finns vid Upplands-Bros såväl västra som östra gräns.

På häradsallmanningen invid Lillsjön finns nyligen uppmärksammade hålvägar förutom de tidigare kända invid Dragets fornborg. Platsen för Dragrännans studeras liksom hur färdvägarna skyddades av spärrfästet/fornborgen vid Ullfjärden.

Vårt lands första statliga vägbygge, "Dalkarlsbacken", kommer inte att beröras av den nya järnvägsdragningen invid Ryssgraven. Här finns idag fyra bevarade vägsträckningar inkl. de från år 1665 och 1850-talet. Du får ta del av deras tillkomsthistoria liksom legenderna om Ryssgraven.

Under dagen har du möjlighet att bese bägge platserna. Kl 10 och 13.30 börjar guidade visningar på båda ställena. Du kan naturligtvis studera områdena på egen hand med hjälp av kartor och broschyrer. Det är 16 km mellan platserna.

Samling sker:

1. *Vid Lillsjön/Bålsta:* strax söder om motorvägsavfarten öster om Bålsta; skyltning till parkering inne på häradsallmanningen, ca 250 m från hålvägarna. Därefter förflyttning en dryg km till fornborgen/platsen för dragrännan

2. *Dalkarlsbacken:* vid Ryssgraven, parkering under motorvägsbron

Håtunaleken

När du läser detta har det redan varit premiär (5 juni) på Håtunaleken, krönikespelet på platsen där det hände. *Föreställningar äger rum 18-19/6 kl 16 och 19, 27-29 kl 19.* Föreställningen sker utomhus under ca 1 tim och 15 min. För mer information 581 690 00. Upplands-Bro Amatörteaterförening spelar med Lennart Wiechel som regissör och manusförfattare. Bakom arrangemanget står också Kultur- och fritidskontoret.

Tillsammans med händelserna vid Nyköpings Gästabud skapades under 1310-talet förutsättningarna för tillkomsten av vårt lands första grundlag, som bl a bestämde att ingen fick kastas i fängelse förrän han blivit lagligen dömd, och att kungen/staten inte fick utkräva skatter utan folkets godkännande.

Höstens föredragsserie - "Kring Mälaren"

Vår målsättning är att de som följer föreläsningarna skall få en översiktlig bild av mälarområdets betydelse i ett historiskt perspektiv. När detta skrivs är inte programmet och tiderna klara i sin helhet. Vi räknar med att som tidigare träffas varannan eller var tredje tisdag, omväxlande i Dagcentralerna i Bro och Kungsängen mellan kl 19.00 - 21.00.

Hittills kontrakterade föreläsare är Lars Nilsson, professor vid Stads- och kommunhistoriska institutet vid Stockholms universitet, som kommer att tala om stadsbildningar kring Mälaren, och arkeologen Solveig Brunstedt, som redogör för de arkeologiska undersökningarna på Adelsö, som nu pågått i flera år.

Tredje boken - "Stora Daldansen 1743"

- ett inlägg i EG/EU-debatten !

Den svenska offentlighetsprincipen framhålls som något säreget i frågan om gemensamma regler för Europa. Ett av de viktigaste kraven som upprorsmännen satte på pränt i Tibble gästgivargård 1743 var att få läsa Sekreta utskottens protokoll för att få veta hur Sverige hade kommit i krig med Ryssland utan att detta land hade hotat oss. När bl a dessa krav framfördes i förhandlingarna i Stockholm slog myndigheterna till och krossade demonstrationen. 1766 hade emellertid oppositionen kommit till makten och då kom såväl tryckfrihetslagen som offentlighetsprincipen till stånd. .

Ur innehållet **Dalupproret 1743 - "Stora daldansen"**

Svenska folket demonstrerar mot regering och riksdag
Bondeståndet begär att få läsa riksdagens hemliga protokoll
En demokratiseringsprocess stoppas
Blodbad i centrala Stockholm - 140 personer får sätta livet till
Inbördeskrig hotande nära
Armé och flotta tar saken i egna händer
Ryska soldater skyddar Stockholm
Vad beslöt upprorsmännen när de kom till Kungsängen - Tibble?
Dokumenterna berättar - läs och bedöm själv vad sin hände

Boken är heltigenom *rikshistoria med lokal utgångspunkt*

Boken är färgillustrerad och trådbunden. Den är försedd med hård pärm och omfattar 295 sidor, Hjälp oss att sprida våra böcker; de är den viktigaste inkomstkällan för UKF och ger oss möjlighet att utvidga vår verksamhet. Särskilt Tredje boken har ett brett allmänt intresse. Förutom att den bjuder på spännande läsning, ger dess fylliga dokumentation läsaren en möjlighet att bedöma vad som egentligen hände.

Enklast - och billigast - köper du boken, liksom alla våra böcker, på kommunens bibliotek. För samma pris, 180:- kan de också köpas i Art Centrum vid Kungsängens torg, i presentbutiken och Idéstationen Leklust i Bro järnvägsstation eller i Bålsta bokhandel.

Om du ännu inte skaffat de tidigare delarna kan du genom UKF (*ej på bibliotek och försäljningsställen*) få del 1 och 2 till rabatterat pris enligt nedanstående. Vid postleverens tillkommer porto. Du kan hämta dem portofritt hos UKF, Målarvägen 19, Bro Ring Börje Sandén 582 40 515 el 582 413 55 med telefonsvarare.

Första boken:

Almarestäket - Stockholms Blodbad; Sista avrättningen i Bro 1842; Nyupptäckt hålvägssystem
Barnmordet på Stäket 1758; Biskopsborgen undersökt med videokamera

Andra boken:

Skolans historia i Upplands-Bro; Ärkebiskopen visiterar Kungsängen 1926; Soldathistoria
Mormoner i Håbo-Tibble

	<i>Pris</i>	<i>Porto</i>	<i>Summa</i>	
Bok 1	180:-	19:-	199:-	
Bok 2	180:-	19:-	199:-	
Bok 3	180:-	19:-	199:-	
Bok 1+2+3	450:-	50:-	500:-	
Bok 2+3	300:-	38:-	338:-	
Bok 1+3	300:-	38:-	338:-	
Aschaneus	220:-	50:-	270:-	Riksantikvarie på 1600-talet
Medeltida				Attundaland DMS 7:1, Riksantikv.ämb.
ortnamn	200:-	19:-	219:-	gäller bl.a. Bro, Sollentuna härad

Marinarkeologiska undersökningar vid Almarestäket

I år har vi fått möjlighet att återuppta dykningar och undersökningar i vattnen runt Stäket. Kjell-Ove Mattson och komp. har redan börjat dykningar och innan hösten görs undersökningar med elektronisk utrustning för att om möjligt finna de pålspärrar som man utgår från att det måste ha funnits även vid detta "stäk".

Monumentet i bokskogen vid Almarestäket

Det stora gjutjärnsmonumentet på Monumentholmen är nu restaurerat och återuppsatt. "Engelen" Helena Charlotta af Ugglas, som dog 1828 strålar i guldglans bland bokträden. Du kan kliva över fårstängslet vid ett flertal stättor. Fåren är ett hjälpmedel i återställandet av parkområdet.

Birkagrävningen

Ytterligare 8 milj ställs till förfogande av Gad Rausing/Tetra Laval-gruppen för att kunna slutföra rapporteringen av fyndmaterialet. Under sommaren gräver man i de orörda området kring Birkas äldsta brygga. Planeringen av ett museum på Björkö är i full gång. Förra året besöktes Björkö av 53 000 personer. Årets grävningar visas i TV-Vetenskapens värld i slutet av året. Du kan åka båt från Kalmarsand till Björkö; ring Mälarens Båttrafik 0171-860 73.

Hänt sedan sist

- Karl-Erik Perhans föredrag om "Berg och jord i södra Uppland" i samband med årsmötet och den följande exkursionen till Lindormsnäs grustag och Rösaring blev mycket uppskattade. Ett dussintal lärare från olika skolor i kommunen passade också på att få fortbildning i ett för dem värdefullt ämnesområde.
- 120 personer har deltagit i fyra konserter kring hammarflygeln på Almarestäket
- UKF och hembygdsföreningarna har visat sin verksamhet vid såväl Gällöfstadagen som vid invigningen av nya Bro Centrum. Förutom vid dessa tillfällen har Gudrun Sandéns historiska bildvävar visats vid en hantverksutställning i Bro stationshus, vars presentbutik även säljer våra hembygdsböcker.
- Tävlingsbidragen om en Upplands-Bro-rätt uppvisade förslag på ett halvdussin "historiska" rätter, varför juryn hoppas på en hel "historisk" Upplands-Bro meny. Mera om detta i nästa nummer.

Årsmötet - styrelseledamöter 1994-95.

Verksamhetsberättelsen för 1993 bilägges för medlemmar 1993 och 1994
167 medlemmar har betalt medlemsavgift för 1994, en ökning från 139 år 1993.
Ny styrelseledamot är *Bengt Borkeby*, Järfälla;

Kvar sedan förra året är:

Curt H Dahlgren, Kungsängen. ordf;

Börje Sandén, Bro, sekr och kassör

Kaj Janzon, Bålsta;

Jan-Christer Strahlert, Kungsängen;

Håkan Norelius, Håtuna

Karl-Erik Mörk, Vallentuna;

Inger Norelius, Stockholm

Tillägg:

Vid samlingen söndagen 26 juni vid Stäkets borgruin får vi lyssna till en liten konsert på "bronsålderslur".

Välkommen kl 15.30

Trombonisten vid Radiosymfonikerna Christer Torgé, Kallhäll kommer att spela på en flera hundra år gammal replik av en "lur".

Medlemsskap i UKF

Sätt in 75:- på vårt postgiro 27 58 94 - 4

Vänliga hälsningar

